

Владе Симовић^[1]

Универзитет у Бањој Луци

Факултет политичких наука

Студијски програм политичких наука

Катедра за политикологију

Бања Лука (Босна и Херцеговина – Република Српска)

Прегледан научни рад

UDK: 327(497.6):061.233

DOI: 10.5937/socgod17-42077

ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ И ЛОГИКА КОНСОЦИЈАЛИЗМА^[2]

Сажетак: Предмети исцрпљивања овог рада су темељи консоцијацијске демократије на примјеру европских интеграција Босне и Херцеговине. Логику консоцијацијске демократије је у међусобном поштовању семената подијељеног друштва и изградњи механизма сјечавања „тираније већине“ над бројчано мањим скупинама. Историја показује да се консоцијацијским инструментима одржава стање мира и демократије у подијељеним и постојеконфликтним друштвима. Европска унија и Босна и Херцеговина су просјори који то доказују. Због тога је прихватане логику консоцијализма одговарајући избор у контексту европских интеграција Босне и Херцеговине. То не би било уједино да дио актера у Босни и Херцеговини и Европској унији не инсистира на измјени постојеће консоцијацијски обликованог полиитичког система Босне и Херцеговине. Парадоксално је да се у приговарачком процесу евроинтеграција неријетко заговарају антиконсоцијацијске политике приређења Босне и Херцеговине с циљем њеног „усклађивања“ са Европском унијом која се одржава и уједињује управо на лоци консоцијализма.

Кључне ријечи: илурална друштва, консоцијацијска демократија, етнофедерализам, Европска унија и Босна и Херцеговина

УВОД

Методолошки посматрано, теоријска тачка у којој се спајају Европска унија и Босна и Херцеговина је консоцијацијска демократија.

^[1] vlade.simovic@fpn.unibl.org

^[2] Овај научни рад настао је у оквиру пројекта који је проводила агенција ЕДА. Пројекат је дјелимично финансиран од стране Министарства иностраних послова САД. Мишљења, налази и закључци наведени у овом научном раду припадају аутору и не одражавају мишљења, налазе и закључке Министарства иностраних послова САД.

Обје политичке заједнице имају низ институционализованих механизма консоцијацијске демократије. О овом облику демократског уређења и праксе у Европској унији писали су бројни аутори. Међу њима, за потребе нашег рада, издвојили смо и користили оно што су о поменутој теми забиљежили: Arend Lijphart (Lijphart, 2003), Matthijs Bogaards (Bogaards, 2021), Olivier Costa (Costa, 2003) и Andre Kaiser (Kaiser, 2002).

С друге стране о консоцијацијској демократији у Босни и Херцеговини интензивно је полемисано у регионалним научним круговима од 2005. године када се појавила књига Мирјане Касаповић „Босна и Херцеговина: подијељено друштво и нестабилна држава” (Kasapović, 2005). Посебно је била активна теоријска расправа у мостарском часопису „Статус” (Status, 204–2013). У научном простору Босне и Херцеговине и региона појавила се плејада научника који су ватрено бранили консоцијацијску демократију (углавном српски и хрватски), њену реалност и неопходност у Босни и Херцеговини. Супротно њима дио аутора је оспоравао овај облик демократије и федералну структуру Босне и Херцеговине уграђену у Анекс 4. Споразума из Дејтона. Њихове тврдње се могу сажети у основни критички дискурс који инсистира на томе да федерализована и консоцијацијски обликована Босна и Херцеговина „тоне у даље подјеле и центрифугалност” из које не може изаћи као „консолидована демократија” и будућа чланица Европске уније.

Без обзира којем „табору” припадали, аутори и њихови радови, које у наставку набрајамо, дали су велики допринос изучавању Босне и Херцеговине као подијељеног и постконфликтног друштва, њене консоцијацијске демократије, правних и политичко-системских (не)споразума, слабости, могућности и, на крају, њеног европског пута. Ријеч је о ауторима и њиховим радовима, какви су: Мирјана Касаповић (Kasapović, 2005), Милорад Екмечић (Екмечић, 2007), Ненад Кеџмановић (Кеџмановић, 2017), Чедомир Антић и Ненад Кеџмановић (Antić & Кеџмановић, 2016), Горан Марковић (Marković, 2012), Радомир Неšković (Nešković, 2013), Мерима Чолакхоџић (Čolakhodžić, 2017), Xavier Bougarel (Bougarel, 2004), Асим Мујкић и Нерзук Ђурак (Sarajlić, 2007). Овдје додајемо и наше раније објављене текстове на тему подијељеног друштва и консоцијацијски обликоване Босне и Херцеговине (Simović, 2018; Simović, 2019).

У нашем раду полазимо од тезе да су елементи консоцијацијске демократије Европске уније једна од њених политичко-системских карактеристика. Како је ријеч о логици која се примјењује унутар Европске уније, чак и дијела њених држава попут Белгије, онда је сматрамо природним избором за плуралну и постконфликтну Босну и Херцеговину чије су званичне политике опредељене ка чланству у Европској унији. Све наведено усмјерило нас је да истраживању

европских интеграција Босне и Херцеговине приступамо из дискурса консоцијалиста појашњавајући нужност постојања оваквог модела у условима њене плураланости и историјских условности.

ЕЛЕМЕНТИ КОНСОЦИЈАЦИЈСКЕ ДЕМОКРАТИЈЕ У ИНСТИТУЦИОНАЛНОМ ДИЗАЈНУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Европска унија је по много чему највећи политички, друштвени и економски пројект у историји Старог континента. Он почиње да се развија оснивањем Европске заједнице за угаљ и челик (1951). Ове су двије индустријске гране биле основа за изградњу војне моћи, па их је било битно ставити у контекст француско-њемачког заједнишва, а не подјела и сукоба који су пет година раније завршени окончањем Другог свјетског рата. Због тога је, како наводи John Pinder, „Robert Schuman, француски министар вањских послова, својом декларацијом од 9. маја 1950. лансирао пројекат којим би 'било какав рат између Француске и Њемачке' постао 'не само незамислив, већ и физички немогућ'” (Pinder, 2003, str. 1).

Очување мира и равнотеже моћи је у основи идеје оснивања Европске уније. Међутим, било је јасно да је то немогуће постићи без заједничког економског успјеха, развоја демократије и стварања снажнијег институционалног јединства. Тај пут није био лак и прошао је низ процеса међудржавних усаглашавања и компромиса. У том контексту John Pinder наводи: „Они који су се плашили да неки аспекти могу бити штетни тражили су мјере компензације путем редистрибуције: Француска, заједничку пољопривредну политику, која ће бити протутежа њемачкој индустријској предности, структурални фондови за земље са слабијим привредама, које су се плашиле да ће на јединственом тржишту бити губитници, буџетска прилагођавања за Британце^[3] и друге велике нето даваоце. Неке владе, парламенти, странке и добровољне организације залагале су се за реформе које би институције учиниле дјелотворнијима и више демократским. На супротној страни су били они који су се опирали било каквом одступању од међуваладиног одлучивања, али из различитих мотива: идеолошке оданости држави нацији, убјеђења да је демократија могућа само у држави, а не и изван ње, неповјерења према странцима, и једноставније привржености статусу quo. Међу њима су биле значајне историјске личности, као што су предсједник de Gaulle и премијерка Thatcher,

^[3] Напомена: Књига „Европска унија“ Johna Pindera је изашла из штампе прије него што је Уједињено Краљевство Велике Британије и Сјеверне Ирске напустило Европску унију

као и велики број институција и појединаца, нарочито у Британији и Данској. Од европских институција, оваквом гледишту највише се примакло Вијеће министара” (Pinder, 2003, str. 8–9).

О проблемима између суверениста и евроинтегралиста и сложености изградње Европске уније Desmond Dinan пише: „Тензије између међувладиног типа односа (традиционална врста односа међу државама) и наднационалности (преноса националне суверености), од почетка је прожимала Европску унију. Ипак, међувладини односи и наднационалност нису непомирљиви; у свакодневном функционисању Европске уније они се пре допуњују него што се сукобљавају. Такође, временом однос између међувладиних елемената и наднационалности није остао статичан. Комисија је током година стекла додатне наднационалне надлежности, међутим њен утицај у ЕУ и растао је и опадао (тренутно опада). Министри влада које су представљене у Савету пристаће да буду надгласани, у области јавне политике, међутим, законодавство Европске уније ретко се усваја уколико постоје јаке националне резерве, посебно од стране великих држава чланица. Европски савет, посебни ентитет састављен од националних лидера и председника Комисије, данас је најмоћније тело у ЕУ. Европски парламент је све моћнији, али је поступање његових чланова мотивисано како националним, тако и наднационалним интересима” (Dinan, 2009, str. 18).

Конституционализација Европске уније није била једноставан и лак процес. Успостављање правног оквира, институција и праксе Европске уније подразумијевало је примјену логике консociјализма. А она се, како наводи Rudy Andeweg, своди на то да „елите избјегавају доношење одлука већином, умјесто тога, оне настоје да превазиђу политике сукоба путем компромиса и споразума” (Andeweg, 2000, str. 511). Усаглашавање интереса политичких елита држава које су формирале данашњу Европску унију био је дуг процес који и данас траје. Он има неколико изузетно важних аката који су обликовали данашњу Европску унију онаквом каква она јесте.

Све је почело 1951. године у Паризу када је основана Европска заједница за угаљ и челик. Затим се уговорима из Рима (1957) оснивају Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију. Заједничке пољопривредне политике покренуте су 1962. године, да би шест година касније (1968) била остварена царинска унија између тадашњих чланица. Седамдесетих година се покреће координација спољне политике држава чланица (1970), оснива се Европски савјет (1975) и покреће Европски монетарни систем (1979). Половином осамдесетих година (1986) покренут је програм остваривања јединственог тржишта и проширења надлежности Заједнице на области заштите

животне средине, економске и социјалне кохезије, политике истраживања и технологије и социјалне политике. Крајем осамдесетих година (1989) проширују се надлежности Комисије у политици конкуренције. У периоду деведесетих и почетка двијехиљадитих година донесени су неки од најважнијих аката Европске уније. Уговором из 1992. године формирана је Европска унија (умјесто дотадашње Европске заједнице), чиме је створена економска и монетарна унија са заједничком спољном и безбједоносном политиком, а покренута је међувладина сарадња у области правосуђа и унутрашњих послова. У Амстердаму је 1997. године потписан уговор којим су, слично претходним актима, надлежности Европске уније проширене на неке области правосуђа и унутрашњих послова, а успостављен је крајњи рок за успостављање „зоне слободе, безбједности и правде”. Двије године касније (1999) покренута је заједничка валута (евро). Уговором из Нице 2001. године реформисане су институције и процедуре одлучивања у Европској унији. Годину дана касније (2002), почела је са радом Конвенција о будућности Европе која је 2003. године поднијела нацрт Уговора о Уставу Европске уније. До данас Европска унија није усвојила Устав већ функционише на низу аката, од којих су најважнији подбројани у овом пасусу (наведени акти и закључци примарно су изведени из следећих извора: Dinan (2009) и Pinder (2003)).

Европску унију тренутно чини 27 држава (Уједињено Краљевство – Велика Британија и Сјеверна Ирска, као некада 28 чланица, иступила је званично из Европске уније 31. 01.2020.). Европска унија има јединствен политички систем: „У различитим дијеловима ЕУ-а постоји седам еуропских институција, седам тијела ЕУ-а и више од 30 децентрализованих агенција. Заједно раде на рјешавању питања од заједничког интереса за ЕУ и његове грађане. Кад је ријеч о управи, постоји још 20 агенција и организација ЕУ-а које обављају посебне правне функције и четири међуинституцијске службе које пружају подршку институцијама. Све те установе имају посебну улогу – од израде законодавства ЕУ-а и доношења политика до provedбе политика и рада на специјализираним подручјима као што су здравство, медицина, промет и околиш. На челу ЕУ-ове управе су четири главне институције које доносе одлуке. Следеће институције заједно одређују у којем ће се смјеру кретати политике ЕУ и имају различите улоге у законодавном поступку: Еуропски парламент (Bruxelles/Strasbourg/Luxembourg), Еуропско вијеће (Bruxelles), Вијеће Еуропске уније (Bruxelles/Luxembourg), Еуропска комисија (Bruxelles/Luxembourg/представништва диљем ЕУ-а), Њихов рад допуњују друге институције и тијела, међу којима су: Суд Еуропске уније (Luxembourg), Еуропска средишња банка (Frankfurt), Еуропски ревизорски суд (Luxembourg).

Институције и тијела ЕУ-а интензивно суратују с мрежом агенција ЕУ-а и организација из цијеле Еуропске уније. Главна функција тих тијела и агенција је provedба политика на терену”[4].

Дјеловање наведених институција, као уосталом и њихов наста-нак, прожети су логиком и институционалним механизмима консоцијацијске демократије. Вођени истраживањима Agenda Lijpharta који је први појаснио консоцијацијску димензију Еуропске уније (Lijphart, 2003, str. 102–105), новије генерације истраживача дале су додатни допринос изучавању Еуропске уније као консоцијацијски обликованог простора.

У том контексту Olivier Costa наводи да је „усвајање политичког пакта, односно Париског и Римског уговора, сличан процес постизању консоцијацијског споразума. Бројне историјске студије међувладиних преговора које су на крају довеле до усвајања кључних уговора такође су показале да су они били резултат компромиса између елита – у циљу заштите интереса „сегмената” које су представљали” (Costa, 2003, str. 8). Наведени закључци несумњиво одражавају логику консоцијацијске демократије – а то је постизање споразума елита подијељених сегмената с циљем заштите њихових интереса.

Matthijs Bogaards наводи да постоји вишедеценијска традиција консоцијализма у Европској унији, те да су државе чланице, на европском нивоу, еквиваленти сегментима подијељеног друштва на националном. Због тога је могуће пронаћи бројне елементе консоцијацијске демократије унутар Еуропске уније: „Два најмоћнија тијела за доношење одлука у ЕУ чине представници држава чланица: шефови влада у Европском савјету, министри у Савјету министара. Расподјела позиција и ресурса има тенденцију да буде пропорционална и свако одступање обично користи мањим и мање добростojeћим државама чланицама. Сегментна аутономија долази у облику државног суверенитета и принципа супсидијарности. Коначно, ревизије уговора захтијевају једногласност, Европски савјет тежи консензусу, док се гласање квалификованом већином примјењује у Савјету министара што захтијева подршку најмање 55% држава чланица које представљају најмање 65% становништва” (Bogaards, 2021, str. 4).

Поред аутора, који заступају став да је Европска унија консоцијацијски обликован простор, постоје аутори попут Andre Kaisera који овај простор другачије опoјмљују: „Упркос површној сличности са консоцијацијским системима, у ЕУ недостаје кључна варијабла: формирање стабилне велике коалиције која обухвата све институције

[4] https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_hr

укључене у доношење одлука. Оно што се на европском нивоу погрешно назива консоцијализмом најбоље се сматра међувлађизам” (Kaiser, 2002, str. 445).

Међутим, уз уважавање Kaiserovog тумачења, Европску унију ипак треба третирати као консоцијацијску демократију. У њој постоје паритет, вето, аутономија сегмената, а оно што би у државама биле „велике коалиције” у Европској унији су договори елита држава чланица – управо оно што Кајзер назив – међувлађизам. О томе колико је Европска унија консоцијацијска демократија у којој се баш кроз форму „међувлађизма” остварују интереси држава, говори неуспјех усвајања Устава Европске уније. То је био битан документ који је водио ка већој интеграцији Европске уније. Међутим, непостојање сагласности „свих” држава довело је до одбацивања овог документа. То иде у прилог нашој тези да је битно да Европска унија прихвати логику консоцијализма за Босну и Херцеговину, а посебно њене политичке елите. У плуралним условима једини исправан пут институционалне архитектуре Босне и Херцеговине је пут „консензуса свих”. То је логика остваривања европског заједништва на којем почива Европска унија.

О Босни и Херцеговини као консоцијацијској демократији прва је писала Мирјана Касаповић. Њена књига под називом „Босна и Херцеговина: подијељено друштво и нестабилна држава” (2005) незаобилазна је литература у истраживању облика владавине и политичког система Босне и Херцеговине. Користећи теоријске основе консоцијацијске демократије, које примарно дефинише Arend Lijphart. Мирјана Касаповић доказује консоцијацијски карактер уставности Босне и Херцеговине наводећи да она садржи територијалну аутономију сегмената, паритет у главним политичким институцијама, а да се гласање у Представничком дому државног парламента врши путем квалификоване већине уз постојање вета у Дому народа као механизма заштите сегмената подијељеног друштва (у случају Босне и Херцеговине то су три конститутивне нације: Бошњаци, Срби и Хрвати). Све то уз постојање „велике коалиције” коју чине национално-партијске лите Бошњака, Срба и Хрвата (Kasarović, 2005, str. 151–158).

Слично тумачење даје Горан Марковић који наводи: „Консоцијативна демократија је модел демократије којег већ Устав Босне и Херцеговине предвиђа као окосницу читавог политичког система. Уставни механизми којима се модел консоцијативне демократије уводи и реализује су: паритетан и пропорционалан састав политичких институција, консензус у одлучивању и право вета услучају прегласавања” (Marković, 2012, str. 237).

На први поглед Босна и Херцеговина испуњава све услове за остваривање успјешне консоцијацијске демократије, међутим, она је

умногоме нестабилна. Разлази су бројни, од непостојања базичног консензуса о државној заједници и политичком систему, до недоследне стратегије међународне заједнице (видјети детаљније у: Kasapović, 2005, str. 158–192). У овом и ранијим истраживањима (Simović, 2019, str. 145–191) заступамо став да је кључни проблем у томе што елите подијељеног друштва Босне и Херцеговине нису саме градиле своју консociјацијску уставност, већ је она производ иностраног интервенционизма. Босна и Херцеговина је, за разлику од Европске уније, добила „октроисану консociјацију”, што је теоријски и политички парадокс. О „октроисаном“ карактеру уставности Босне и Херцеговине и иностраном интервенционизму у процесу заустављања рата и конституционализације Босне и Херцеговине, те донетима те политике, писали су бројни аутори попут Мирјане Касаповић (2005), Милорада Екмеџића (2007), Николе Поплашена (2001, 2006), Николе Кољевића (2008а, 2008б), Сњежане Савић (1999), Радомира Нешковића (2013), Xaviera Bougarela (2004), Касима Бегића (1997), Горана Марковића (2012), Ненада Кеџмановића и Чедомира Антића (2016).

Њихова истраживања помогла су нам да изведемо властите закључке о консociјацијској стварности Босне и Херцеговине. На том трагу у ранијим истраживањима наводимо низ „теоријских аномалија” у процесу стварања (чини се прикладнијим термин „наматања”) институционализоване консociјације у Босни и Херцеговини: „Теоријска аномалија је та што је у троконститутивној Босни и Херцеговини успостављена двоентитетска федерална уставност. Тиме је остварено асиметрично рјешење које има посљедице у савременој политичкој пракси. Ово је било посљедица постизања Вашингтонског споразума, уграђеног у Дејтонски, који је био примарно војни споразум са циљем стварања јаке војне коалиције против Републике Српске. Тадашњи бошњачко-хрватски савез, усмјераван интересима иностраних актера и центара моћи у Загребу, омогућио је стварање асиметричног рјешења неповољног по Хрвате у Босни и Херцеговини. Даља теоријска аномалија је та што је овим споразумом и његовим рјешењима створен низ механизма консociјацијске демократије погодних за подијељена и постконфликтна друштва. У томе не би било ништа спорно да су ови механизми били производ воље елита све три конститутивне нације у Босни и Херцеговини. Међутим, то није био случај. Бошњачка политичка елита није жељела изградњу консociјацијских механизма дојећи се тираније мањине над већином, док су српске и хрватске политичке елите инсистирале на њима како би се онемогућила тиранија већине над мањином. Како су ови механизми дио интегралног споразума из Дејтона, а он опет производ иностраног интервенционизма и изнуђеног пристанка елита сувереног народа у Босни и Херцеговини, онда је и консociјација у њој без суштинског

консензуса. Консензус око државности и државног уређења елита подијељеног друштва је у основи консоцијализма. Како он не постоји у Босни и Херцеговини, онда је и њена демократска стварност теоријска аномалија. Посебну дозу теоријске девијантности у Босни и Херцеговини даје споразумом из Дејтона остварено постојање институције Високог представника. Ријеч је о иностраном фактору који у Босни и Херцеговини има квазисистемски карактер и могућност да делегитимише изборну и конституционалну вољу формално сувереног народа. Због тога не чуди што бројни аутори инсистирају на тези да је Босна и Херцеговина једна форма савременог „неопротектората” (Simović, 2019, str. 164)

Наведени цитат умногоме описује постојећа политичка и теоријска спорења. Она се огледају у сукобу између национално-партијских елита око политичког уређења Босне и Херцеговине, затим расправи између консоцијалиста и либерала о дOMETИМА консоцијацијског насупрот класичног представничког модела демократије, те, на крају, супротстављања политика суверениста насупрот глобалофилски оријентисаних елита које „призивају” даљи инострани интервенционизам с циљем остваривања својих интереса. Све ово оптерећује процес европских интеграција Босне и Херцеговине, који појашњавамо у наредном поглављу.

ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ И НЕГИРАЊЕ ЛОГИКЕ КОНСОЦИЈАЛИЗМА

Босна и Херцеговина скоро двије деценије има званичне политике усмјерене ка европским интеграцијама. Она је 2003. године добила статус потенцијалног кандидата, да би 2008. године потписала Споразум о стабилизацији и придруживању, који је на снагу ступио 2015. године. У 2016. години Босна и Херцеговина је предала формални захтјев за чланство. Током 2019. године Комисија о захтјеву Босне и Херцеговине за чланство у Европској унији усвојила је 14 кључних приоритета које Босна и Херцеговина мора да испуни да би отворила преговоре о приступању Европској унији. Приоритети су подијељени у четири подручја: Демократија и функционисање институција, Владавина права, Основна права и реформа јавне управе. Дјелимично су испуњена тек три услова[5].

Питање уласка Босне и Херцеговине је чест предмет партијских злоупотреба. Ова је констатација постала опште мјесто у оцјени европског пута Босне и Херцеговине. Бошњачка политичка елита, невладине организације програђанске оријентације које подршку имају

[5] <https://bljesak.info/vijesti/bih-eu/bih-i-njezinih-14-prioriteta-sto-je-ispunjeno/357349>

углавном међу Бошњацима и дио званичника западних земаља, прије свега Европске уније, покушавају да путем реформи које су предвиђене за Босну и Херцеговину изврше уставне реформе које ће консоцијацијски и етнофедерално уређену Босну и Херцеговину учинити грађанском и централизованом државом. Најчешћа теза је да је оваква структура Босне и Херцеговине „нестабилна” и „нефункционална” те да је са њом немогућ европски пут Босне и Херцеговине. То може да се прочита из низа страначких документа већински бошњачких партија и иницијатива невладиних организација [6].

Doris Pack, некада извјештач Европског парламента за Босну и Херцеговину била је један од најупорнијих европских заговорника измјене дејтонске уставности Босне и Херцеговине. У том контексту она наводи сљедеће: „Структура је таква да је тешко да буде функционална. Мислим да се то мора што прије ријешити. Понекад ми се чини да сам ја једина особа која на то позива. Дејтон је тако компликован да је заиста тешко водити земљу” [7].

Према сазнањима и тумачењима Чедомира Антића и Ненада Кеџмановића, европском путу Босне и Херцеговине препрека је била кашњење у испуњавању њене обавезне сарадње са Хашким трибуналом: „Касније је напредовање ка ЕУ условљавано уставним реформама у циљу успостављања „функционалне државе”. Тај, као и захтјев да Босна и Херцеговина у ЕУ мора да говори само „једним гласом”, ишли су за тим да од Босне и Херцеговине направе централизовану државу, укину конститутивност народа у име грађанског друштва, редукују надлежности ентитета и прошире овлашћења заједничких органа” (Antić & Кеџмановић, 2016, str. 358).

Овакве политике дијела европских званичника, изразито подржавају бошњачке елите. Ненад Кеџмановић то оцјењује као „босански парадокс”, дајући сљедеће објашњење: „Парадокс је да БиХ уништавају баш Бошњаци, који, уз поједине изузетке међу Хрватима и још рјеђе међу Србима, једини желе да је сачувају. Баш из силне жеље да је комшијама наметну као јединствену и цијеловиту, читај унитарну и централизовану, провоцирају још већи отпор оног што код њих и без тога постоји, и који је сразмјеран жељи Срба и Хрвата да се територијално и државно више вежу за сународнике у сусједним ’матикама’ него једини са другима и са Бошњацима. Још већи парадокс је што при томе Бошњаци ништа нису учинили да их придобију него раде сасвим супротно. Србима непрестано оспоравају ентитетске надлежности

[6] <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2019/9/15/deklaracija-kojom-jesda-bacila-rukavicu-u-lice-mnogima>, <https://sdp.ba/upload/documents/publikacije/Dokumenti%20Kongresa%20-%20Final%20Web.pdf>

[7] <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Doris-Pak-za-promjenu-Dejtonskog-sporazuma/109690>

које су у Дејтону и сами потписали, а Хрватима равноправност у ентитету и заједничким органима гдје им, бројчаном доминацијом, они бирају националне представнике” (Кесмановић, 2017, стр. 10)

Ненад Кеџмановић наводи логику бошњачке политичке елите која је антиконсоцијацијска. Она се противи Уставу Босне и Херцеговине, али и консоцијацијској теорији која јасно каже да се са склоношћу „ка сурадњи вођа различитих сегмената популације умањује утјецај центрифугалних тенденција природних плуралном друштву” (Lijphart, 1992, стр. 9). Суштина је да бошњачка елита прихвати постојећу уставност и логику консоцијализма и тиме привуче српске и хрватске елите са којима би тиме створила релаксиранији однос и обезбједиле опстанак Босне и Херцеговине што је њихов национални циљ.

Међутим, ово није логика бошњачке политичке елите, па ни највећег дијела бошњачких интелектуалаца. Асим Мујкић сматра да „консоцијација није сретно рјешење за БиХ јер ће у њој грађани бити несрећни. Консоцијација једино може задовољити интересе етноолигархија, док ће се код грађана и даље подгријавати осјећаји страха, што ће се верифицирати на сваком наредним изборима” (Sarajlić, Mujić, Ćurak, 2007, стр. 57). У својој критици консоцијацијске демократије у Босни и Херцеговини, Здравко Гребо иде и корак даље наводећи да и само проблематизовање консоцијацијске демократије значи, у својој суштини, негирање или „разарање” Босне и Херцеговине (Status, 2006, стр. 190–191). На трагу поменутих аутора, Мерима Чолакхоџић наводи: „Босна и Херцеговина се јесте определијелила за евроатлантски пут, али се исто тако није определијелила да начин свог уређења и природу функционисања прилагоди земљама Европске уније, односно да у њиховим примјерима тражи одржива и концизна рјешења уставноправног поретка” (Čolakhodžić, 2017, стр. 89). У даљем тексту, Чолакхоџић додаје: „Начин доношења одлука у односу на било коју врсту активности у овом процесу је консензус. У овом смислу се може говорити о институционалној блокади Босне и Херцеговине. За једну тако сложено уређену државу није реално за да ће се консензусом доћи до усаглашеног става, нарочито када су у ланцу цјелокупног процеса институције које једне другима оспоравају надлежности и дјелокруг, што се види на примјеру надлежних федералних институција и десет кантоналних институција, које дају одговоре на питања у области образовања или здравства, а свака од њих је донијела прописе који на различит начин дефинишу ове области” (Čolakhodžić, 2017, стр. 89–90).

Из наведених промишљања бошњачких интелектуалаца, као и из програма већински бошњачких странака, изјава дијела европских званичника и иницијатива доминантних организација цивилног друштва у Босни и Херцеговини, могуће је закључити да је њихова основна теза

да су механизми консоцијацијске демократије и сложена етнофедерална структура Босне и Херцеговине главни кривци за неостваривање услова Босне и Херцеговине за улазак у Европску унију. Њихове тезе демантују логика политичких односа у Европској унији и њени конституционални акти који су прожети консоцијализмом, а посебно консоцијацијски и етнофедерално обликована Белгија, у чијем се Бриселу налази сједиште највећег броја европских институција. Федерално је уређена и Њемачка, као политички и економски најснажнија чланица Европске уније. То значи да консоцијализам и федерализам нису препрека стабилности и функционалности. Историја постдејтонске Босне и Херцеговине је показала да је њену нестабилност пројектовала осовина – бошњачка политичка елита – инострани актери, који из својих геополитичких интереса желе централизовану Босну и Херцеговину. Овако симплификован закључак посљедица је истраживања постдејтонске Босне и Херцеговине и пројекција криза у њој од стране горенаведене „антиконсоцијацијске осовине”. Кризе су умногосте настале дјеловањем високих представника који су „овлашћењима из Бона” добили могућност да доносе законе умјесто државног парламента, те да смјењују легитимно изабране представнике.

Иако је фокус овог рада на прихватању логике консоцијализма као основе из које ће бити изграђен европски пут Босне и Херцеговине, треба поменути да се застој евроинтеграција дешава, умногосте, због немарности дијела политичких елита, одсутству њихове жеље да проведу реформе у области владавине права, јавне управе, те да изврше усклађивање властитих са стандардима Европске уније. Ово је озбиљан проблем који захтијева посебну анализу и рад.

ЗАКЉУЧАК

Консоцијацијска демократија није никакав утопистички „изум” свијета науке о политици. Она је конкретна рјешење за остваривање механизма заштите интереса подијељених група унутар плуралних друштава. Њени критичари кажу да се „заштитом права група урушавају или стављају у ”други план” права појединаца”. То је дјелимично тачно. Апсолутну већину у плуралним друштвима чине припадници група према којима се оно дијели (расне, вјерске, националне и сл. скупине). Међутим, они желе да се њихова индивидуална права штите и кроз њихова групна. Да није тако не би давали легитимитет својим партијским елитама, израслим управо на темељу плуралности одређеног друштва. Консоцијацијска демократија се показала као добар институционални механизам за спречавање или заустављање ратних сукоба (Босна и Херцеговина и Сјеверна Ирска су добри примјери тога). У зависности од плуаралности друштва и начина настанка институционализоване консоцијацијске демократије, зависиће и „баланс између

појединачних и колективних права”. Ниво политичке писмености, културе, институционализованости партија и аутономности државе, такође су бити чиниоци у обликовању нивоа демократичности друштва и државе.

Због свега наведеног консочијацијска демократија је добила и вриједоносну димензију. Она се огледа у чињеници да је постала средство за спречавање конфликта и њихово заустављање у бројним плуралним друштвима. Усљед модернизације некада традиционалних друштава, њихове политичке ресочијализације, великих миграција и измјена демографске слике бројних држава свијета, као и усљед промјена у систему међународних односа, долази до усложњавања друштвених и политичких процеса у њима. Оваква атмосфера у савременом свијету довела је до интензивнијег политичког и научног интересовања за консочијацијску демократију. Све су то одговарајући аргументи који иду у прилог тези о неопходности прихватања логике консочијализма и децентрализованог политичког система у Босни и Херцеговини.

ЛИТЕРАТУРА

- Andeweg, R.B. (2000). Consociational Democracy. In: *Annual Review of Political Science*. 6. Available at Consociational Democracy | Annual Review of Political Science (annualreviews.org)
- Antić, Č., Kecmanović, N. (2016). *History of the Republic of Srpska*. Beograd/Banja Luka: Nedeljnik/Službeni glasnik Republike Srpske. [In Serbian]
- Begić, I.K. (1997). *Bosnia and Herzegovina from the Vance Mission to the Dayton Agreement (Bosnia and Herzegovina from the Vance Mission to the Dayton Agreement)*. Sarajevo: Bosanska knjiga i Pravni centar Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina. [In Serbian]
- Bogaards, M. (2021): *The European Union: Consociational Past, Centripetal Future?* In: *Journal of Representative Democracy*. Routledge.
- Bugarel, K. (2004). *Bosnia: Anatomy of War*. Beograd: Fabrika knjiga. [In Serbian]
- Čolakhodžić, M. (2017). *The process of European integration - Bosnia and Herzegovina between the institutional blockade and the European path*. Kiseljak: „CEPS – Centar za poslovne studije“. [In Serbian]
- Costa, O. (2003). *The European Union as a Consociation? A Methodological Assessment*. In: *West European Politics*. Routledge.
- Dinan, D. (2009). *An ever-closer Union: an introduction to European integration*. Beograd: Službeni glasnik. [In Serbian]

- Ekmečić, M. (2007). *The long movement between slaughter and plowing: the history of the Serbs in the New Century*. Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]
- Furnivall, J.S. (1948). *Colonial Policy and Practice: A Comparative Study of Burma and Netherlands India*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaiser, A. (2002). *Alternation, Inclusion and the European Union*. In: *European Union Politics*. SAGE.
- Kasapović, M. (2005). *Bosnia and Herzegovina: a divided society and an unstable state*. Zagreb: Politička kultura. [In Serbian] [In Croatian]
- Kecmanović, N. (2017). *Chronicle of an impossible state*. Beograd: Catena Mundi. [In Serbian]
- Koljević, N. (2008). *Creation of the Republic of Srpska, diary 1993-1995 - first book*. Banja Luka: Službeni glasnik. [In Serbian]
- Koljević, Nikola (2008). *Creation of the Republic of Srpska, diary 1993-1995 - second book*. Banja Luka: Službeni glasnik. [In Serbian]
- Lijphart, A. (1992). *Democracy in plural societies*. Zagreb: Globus. [In Croatian]
- Lijphart, A. (2003). *Models of Democracy: Forms and Performance of Government in Thirty-Six Countries*. Podgorica: CID. [In Serbian]
- Marković, G. (2012). *Bosnia and Herzegovina federalism*. Sarajevo: Službeni glasnik, Beograd i Magistrat. [In Serbian]
- Nešković, R. (2013). *An unfinished state*. Sarajevo: Fridrih Ebert Stiftung. [In Serbian]
- Pinder, J. (2003). *European Union*. Sarajevo: Šahinpašić. [In Serbian]
- Poplašen, N. (2001). *Demolition of Dayton*. Banja Luka: LIDJ. [In Serbian]
- Poplašen, N. (2006). *About Dayton politics*. Istočno Sarajevo. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [In Serbian]
- Sarajlić, E. (voditelj razgovora). (2007). Mujkić, Asim i Ćurak, Nerzuk (sagovornici) – *Tunnels without light* In: Status, magazine for political culture and social issues. Mostar: Dijalog. [In Serbian]
- Simović, V. (2018). *The logic of anti-consociationalism and constitutional one-sidedness in Bosnia and Herzegovina (1990–1995)*. In: *Collection of papers presented at the scientific conference with international participation "(Re) construction of social reality*. Banja Luka: Fakultet političkih nauka. [In Serbian]
- Simović, V. (2019). *People, parties and democracy in Bosnia and Herzegovina*. Banja Luka: Fakultet političkih nauka. [In Serbian]

Status, a magazine for political culture and social issues (2004– 2013). Mostar: Dijalog. [In Serbian]

Интернет извори:

Available at https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_hr (Pristupljeno 07. 01. 2022. u 10.01)

Available at <https://mondo.ba/Info/Politika/a1021893/Indeks-demokratije-BiH-na-101.-mjestu-medju-167-zemalja.html> (Pristupljeno 08. 01. 2022. u 11.06)

Available at <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Doris-Pak-za-promjenu-Dejtonskog-sporazuma/109690> (Pristupljeno 11. 02. 2022. u 14.22)

Available at <https://bljesak.info/vijesti/bih-eu/bih-i-njezinih-14-prioriteta-stoje-ispunjeno/357349> (Pristupljeno, 08. 01. 2022. u 16.52)

Available at <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2019/9/15/deklaracija-kojom-je-sda-bacila-rukavicu-u-lice-mnogima> (Pristupljeno 10. 01. 2022. u 11.22)

Available at <https://sdp.ba/upload/documents/publikacije/Dokumenti%20Kongresa%20-%20Final%20Web.pdf> (Pristupljeno 12. 01. 2022 u 14.43)

Vlade Simovic

University of Banja Luka

Faculty of Political Science

Study program of political sciences

Department of Political Science

Banja Luka (Bosnia and Herzegovina - Republika Srpska)

**EUROPEAN INTEGRATION OF BOSNIA AND
HERZEGOVINA AND THE LOGIC OF CONSOCIATIONALISM**

Abstract: *The subject of research in this work is the scope of consociational democracy on the example of the European integration of Bosnia and Herzegovina. The logic of consociational democracy is in the mutual respect of the segments of a divided society and the construction of mechanisms to prevent the "tyranny of the majority" over numerically smaller groups. History shows that consociational instruments maintain the state of peace and democracy in divided and post-conflict societies. The European Union and Bosnia and Herzegovina are areas that prove this. Therefore, accepting the logic of consociationalism is an appropriate choice in the context of the European integration of Bosnia and Herzegovina. This would not be questionable if some actors in Bosnia and Herzegovina and the European Union did not insist on changing the existing consociational political system of Bosnia and Herzegovina. It is paradoxical that in the negotiation process of European integration, anti-consociationalist policies are often advocated for the reorganization of Bosnia and Herzegovina with the aim of "harmonizing" it with the European Union, which is maintained and united precisely on the logic of consociationalism.*

Keywords: *Plural societies, consocial democracy, ethno-federalism, the European Union and Bosnia and Herzegovina*